

Әлеуметтік кәсіпкерлердің дамуындағы басты кедергілер мен оларды шешу жолдары

Б.С. Тусупбаева¹, Г.С.Амзе², Д.Н.Болатбекова³

¹Менеджмент кафедрасының аға оқытушысы
^{2,3} 3курс студенті

^{1,2}Е.А. Бөкетов атындағы Қарағанды зерттеу университеті,
Қазақстан Республикасы, Қарағанды қ.

³Сагинов атындағы Қарағанды техникалық университеті
amze.gulimzhan@gmail.com

Түйіндеме.Бұл мақалада әлеуметтік кәсіпкерлердің кездесетін негізгі мәселелері қарастырылады. Әлеуметтік кәсіпкерлік – қоғамдағы әлеуметтік мәселелерді шешуге бағытталған ерекше кәсіпкерлік түрі. Алайда, бұл салада көптеген қиындықтар кездеседі. Зерттеуде қаржыландырудың жетіспеушілігі, құқықтық және ұйымдастырушылық кедергілер, ақпараттық қолдаудың болмауы, сондай-ақ қоғамда әлеуметтік кәсіпкерліктің маңыздылығын түсінудің төмен деңгейі сияқты проблемалар талқыланады.

Мақалада әлеуметтік кәсіпкерлердің мәселелерін шешу үшін халықаралық тәжірибеге негізделген ұсыныстар беріледі. Зерттеу нәтижелері әлеуметтік кәсіпкерлікті қолдау мен дамытуға бағытталған саясат пен бағдарламаларды әзірлеу үшін пайдалы болуы мүмкін.

Кілт сөздер: Әлеуметтік кәсіпкерлік, әлеуметтік мәселелер, қаржыландыру, құқықтық кедергілер, ақпараттық қолдау, әлеуметтік маңыздылық, халықаралық тәжірибе, кәсіпкерлікті қолдау, саясат, бағдарламалар.

Әлеуметтік кәсіпкерлік: Қоғам игілігіне қызмет ету жолы

Қазіргі заманның ең өзекті мәселелерінің бірі – әлеуметтік мәселелерді шешу. Кедейлік, білім беру сапасының төмендігі, экологиялық проблемалар мен денсаулық сақтау саласындағы теңсіздік – бұл проблемалардың тек кейбірі ғана. Осындай күрделі мәселелерді шешуге бағытталған ерекше кәсіпкерлік түрі – әлеуметтік кәсіпкерлік қоғам назарын аударып отыр.

Әлеуметтік кәсіпкерлер дәстүрлі кәсіпкерлерден ерекшеленеді. Олар тек пайда табуды көздеп қоймай, қоғамға нақты игілік әкелуді мақсат етеді. Бұл салада жұмыс істейтіндер әлеуметтік маңыздылығы жоғары жобаларды жүзеге асыру арқылы қоғамның дамуына үлес қосады. Алайда, олар өз қызметінде көптеген кедергілерге тап болады: қаржыландырудың жетіспеушілігі, құқықтық және ұйымдастырушылық тосқауылдар, сондай-ақ қоғамдық қолдаудың төмендігі.

Әлеуметтік кәсіпкерлікті қолдау – тек кәсіпкерлер үшін ғана емес, бүкіл қоғам үшін маңызды міндет. Бұл мақалада әлеуметтік кәсіпкерлердің жиі кездесетін мәселелері мен оларды шешу жолдары қарастырылады. Зерттеу нәтижелері бұл саладағы жаңа мүмкіндіктерді анықтауға және әлеуметтік кәсіпкерлікті одан әрі дамытуға бағытталған саясат пен бағдарламаларды әзірлеуге негіз болады.

Әлеуметтік кәсіпкерлік: Әлеуметтік игілік пен экономикалық пайда үйлесімі

Әлемдік тәжірибе көрсеткендей, әлеуметтік кәсіпкерлік – қоғамның күрделі мәселелерін шешуге бағытталған ерекше кәсіпкерлік форма. Мұнда экономикалық табыс пен әлеуметтік игілік бір-бірімен тығыз байланыста жұмыс істейді. Әлеуметтік кәсіпкерлік тек бизнестің жаңа үлгісі емес, сонымен қатар, қоғамға пайда тигізу үшін жасалған инновациялық қадам. Бұл құбылыс ХХ ғасырдың ортасынан бастап қарқынды дами бастады және бүгінгі таңда әлемнің көптеген елдерінде үлкен маңызға ие.

Профессор Грегори Диз өзінің еңбектерінде әлеуметтік кәсіпкерлікті "қоғамдық құндылықтарды қалыптастыруға бағытталған инновациялық және тұрақты шешімдерге ұмтылыс" деп сипаттайды. Оның айтуынша, әлеуметтік кәсіпкерлер әлеуметтік өзгерістердің

қозғаушы күші болып табылады, өйткені олар тек проблемаға назар аударып қана қоймай, оны шешудің жаңа тәсілдерін табады.

Әлеуметтік кәсіпкерліктің басты ерекшеліктерінің бірі – әлеуметтік мақсаттың экономикалық табыстан басым болуы. Мысалы, 1976 жылы Бангладеште профессор Мұхаммед Юнус негізін қалаған Grameen Bank әлемге микрокредит жүйесін ұсынды. Бұл банк табысы төмен халыққа несие беріп, олардың экономикалық белсенділігін арттыруға көмектесті. Бұл модель тек экономикалық емес, сонымен бірге, әлеуметтік тұрғыда да табысты болды. Нәтижесінде, Мұхаммед Юнус Нобель бейбітшілік сыйлығына ие болды, ал Grameen Bank үлгісі әлемнің басқа елдерінде де кеңінен қолданылды.

Әлеуметтік кәсіпкерлік инновацияға негізделген. Бұл жерде жаңа технологиялар, тың идеялар және ерекше тәсілдер маңызды рөл атқарады. Көптеген әлеуметтік кәсіпкерлер цифрлық платформаларды пайдаланып, қоғамның өзекті мәселелерін шешуге атсалысуда. Мысалы, Khan Academy сияқты платформалар бүкіл әлемде білімге қолжетімділікті қамтамасыз етіп, сапалы білім алуға жағдай жасады.

Сонымен қатар, әлеуметтік кәсіпкерлердің тағы бір ерекшелігі – олардың жұмысында тұрақтылық пен жауапкершілік принциптерінің басым болуы. Олар экологияға, теңсіздікке және ресурстардың әділ бөлінуіне ерекше назар аударады. Ғалымдар Саха Хассан және Питер Краус өз зерттеулерінде тұрақты даму мақсаттарының әлеуметтік кәсіпкерліктің маңызды бөлігі екенін атап өтеді.

Қазақстанда да әлеуметтік кәсіпкерлік ерекше қарқын алуда. (кесте 1) "Green Tal" компаниясы экологиялық мәселелерді шешуге бағытталған стартаптардың бірі болып табылады. Компания тұрмыстық қалдықтарды қайта өңдеп, олардан пайдалы өнімдер жасайды. Мұндай жобалар еліміздің экологиялық жағдайын жақсартып қана қоймай, қоғамның әлеуметтік жауапкершілігін арттырады.

Кесте 1

Қазақстандағы әлеуметтік кәсіпкерлердің даму динамикасы

Жыл	Әлеуметтік кәсіпкерлердің саны	Елеулі оқиғалар мен заңдар	Салалар
2015	150	Әлеуметтік кәсіпкерлік туралы алғашқы бастамалар талқылана бастады	Білім беру, экология
2020	450	Әлеуметтік кәсіпкерлер қауымдастығы құрылды, мемлекеттік қолдау шаралары өсті	Жастарға дамыту, ауыл шаруашылығы
2021	600	«Әлеуметтік кәсіпкерлік туралы» заң қабылданды	Инклюзия, денсаулық сақтау, экологиялық жобалар
2023	700+	Ауылдық жерлердегі кәсіпкерлікті қолдау және қаржыландыру бағдарламалары іске қосылды	Қайырымдылық мүгедектерге қолдау көрсету

Қорыта айтқанда, әлеуметтік кәсіпкерлік – бұл тек жаңа экономикалық бағыт емес, қоғамның негізгі мәселелерін шешуге арналған құрал. Ол инновация, тұрақтылық және әлеуметтік жауапкершілік негізінде құрылады. Әлеуметтік кәсіпкерлердің қызметі бүкіл әлемде айтарлықтай өзгерістерге себеп болуда, ал олардың табысты тәжірибелері басқа елдер мен ұйымдар үшін үлгі болып табылады. Бұл бағыттың болашағы жарқын, өйткені оның негізінде қоғамды жақсарту идеясы жатыр.

Әлеуметтік кәсіпкерлердің негізгі мәселелері: Инновациялық шешімдерге бағытталған кедергілер

Әлеуметтік кәсіпкерлік қазіргі қоғамның ең өзекті және күрделі мәселелерін шешуге бағытталған инновациялық қызмет ретінде кең танылып отыр. Бұл салада жұмыс істейтін кәсіпкерлердің алдында тұрған мәселелер тек олардың жеке тәжірибесіне ғана емес, сонымен

қатар қоғам мен мемлекеттің даму деңгейіне байланысты. Әлеуметтік кәсіпкерлер қоғам игілігіне үлес қосуға ұмтылғанымен, олар көптеген қиындықтарға тап болады. Бұл қиындықтар қаржылық шектеулерден бастап, құқықтық тосқауылдар мен қоғамдық түсіністікке дейінгі әртүрлі бағыттарды қамтиды.

Профессор Грегори Диз әлеуметтік кәсіпкерлерді "қоғамдық өзгерістерді қозғаушылар" деп атайды және олардың басты кедергісі – қажетті ресурстарға қолжетімділіктің болмауы екенін атап өтеді. Шын мәнінде, әлеуметтік кәсіпкерлердің басты мәселелерінің бірі – қаржыландырудың жетіспеушілігі. Олар коммерциялық кәсіпкерлер сияқты инвесторлардың қызығушылығын жиі тарта алмайды, өйткені олардың жобалары экономикалық пайдадан гөрі әлеуметтік әсерге негізделген. Мысалы, Бангладештегі Grameen Bank әлеуметтік кәсіпкерлік тарихындағы табысты жоба болғанымен, оның бастапқы кезеңінде қажетті қаржыны тарту үлкен қиындық тудырды.

Екінші маңызды кедергі – құқықтық және ұйымдастырушылық тосқауылдар. Әлеуметтік кәсіпкерлік әлемнің көптеген елдерінде толық анықталған құқықтық мәртебеге ие емес. Бұл кәсіпкерлердің мемлекеттік бағдарламаларға немесе гранттарға қол жеткізуін қиындатады. Қазақстандағы әлеуметтік кәсіпкерліктің дамуы осы мәселенің нақты мысалы болып табылады. Мемлекет әлеуметтік кәсіпкерлікті қолдау бағытында бірнеше қадам жасағанымен, бұл саланың заңдық реттелуі әлі де жеткіліксіз.

Үшінші мәселе – әлеуметтік кәсіпкерлікті түсінудегі қоғамдық көзқарастың төмендігі. Әлеуметтік кәсіпкерлердің мақсаты тек пайда табу емес, сонымен бірге қоғамдағы проблемаларды шешу болғандықтан, олардың қызметі көпшілікке түсініксіз болуы мүмкін. Мысалы, "Әлеуметтік дүкен" жобасы кейбір адамдар арасында пайдаға ұмтылудың жоқтығы себебінен күмән туғызуы мүмкін. Ал шын мәнінде, мұндай жобалар тұрмысы төмен адамдарды қолдауға және олардың өмір сүру сапасын жақсартуға бағытталған.

Сонымен қатар, әлеуметтік кәсіпкерлердің кәсіби білім мен тәжірибеге қолжетімділігі де маңызды мәселе болып табылады. Көптеген әлеуметтік кәсіпкерлер өз қызметін бастамас бұрын арнайы дайындықтан өтпейді. Доктор Саша Хассан өзінің зерттеулерінде әлеуметтік кәсіпкерлерді оқыту мен дамыту бағдарламаларының жетіспеушілігі олардың табысты болуына кері әсер ететінін көрсетеді.

Осы қиындықтарға қарамастан, әлеуметтік кәсіпкерлік тұрақты даму мақсаттарына қол жеткізуде маңызды рөл атқарады. Мысалы, әлеуметтік кәсіпкерлердің күш-жігерімен жүзеге асырылған экологиялық жобалар табиғат ресурстарын сақтауға және халықты экологиялық мәдениетке тәрбиелеуге бағытталған. Қазақстандағы "Green Tal" сияқты жобалар экологиялық мәселелерді шешумен қатар, қоғамның осы саладағы жауапкершілігін арттыруға үлес қосуда.

Қорыта айтқанда, әлеуметтік кәсіпкерлердің алдында тұрған мәселелер олардың қызметінің тиімділігін төмендетуі мүмкін, бірақ бұл кедергілерді шешуге бағытталған жүйелі шаралар қабылданса, олардың қоғамға тигізер пайдасы орасан зор болмақ. Мемлекеттік қолдау, құқықтық базаны жетілдіру, қаржыландыруды оңтайландыру және қоғамдық сананы арттыру арқылы әлеуметтік кәсіпкерліктің мүмкіндіктерін кеңейтуге болады. Әлеуметтік кәсіпкерлер – қоғамның өзгеруі мен дамуының маңызды қозғаушы күші, сондықтан олардың алдында тұрған мәселелерді шешу – бүкіл қоғамның ортақ міндеті.

Әлеуметтік кәсіпкерлікті қолдаудың халықаралық тәжірибесі: Әлемдік үздік үлгілер мен олардың сабақтары

Әлеуметтік кәсіпкерлік бүгінде қоғамның экономикалық және әлеуметтік дамуының маңызды құрамдас бөлігіне айналуда. Әлемнің көптеген елдері бұл бағыттың әлеуетін түсініп, оны қолдауға ерекше мән беруде. Әлеуметтік кәсіпкерлікті қолдауда әртүрлі мемлекеттер тиімді әдістер мен модельдерді қолдануда, бұл бағыттағы халықаралық тәжірибе басқа елдер үшін құнды сабақтар бере алады.

Профессор Мухаммед Юнус негізін қалаған Grameen Bank жобасы әлеуметтік кәсіпкерлікті қолдаудың ең танымал үлгілерінің бірі болып табылады. Бұл банктің негізгі идеясы – табысы төмен халыққа микрокредит беру арқылы олардың экономикалық белсенділігін арттыру. Grameen Bank-тің табысы халықаралық деңгейде танылып, басқа

елдерге тарады. Юнус "Creating a World Without Poverty" атты кітабында атап өткендей, мұндай жобалар қоғамдағы теңсіздікті азайтуға және халықтың әл-ауқатын арттыруға қабілетті.

Ұлыбританияда әлеуметтік кәсіпкерлікті қолдаудың ерекше үлгісі ретінде Social Enterprise UK ұйымын атауға болады. Бұл ұйым елдегі әлеуметтік кәсіпкерлерді біріктіріп, оларға қаржылық, ақпараттық және заңдық қолдау көрсетеді. Ұйым 2001 жылдан бері белсенді жұмыс істеп, Ұлыбританиядағы әлеуметтік кәсіпкерлікті дамытуда айтарлықтай нәтижелерге қол жеткізді. Ұйымның зерттеулері көрсеткендей, әлеуметтік кәсіпорындардың 70%-дан астамы өз кірістерін қайтадан әлеуметтік мақсаттарға бағыттайды, бұл олардың тұрақтылығын қамтамасыз етеді.

АҚШ-та Ashoka халықаралық ұйымы әлеуметтік кәсіпкерлерді қолдаудың инновациялық әдістерін ұсынады. Ashoka әлеуметтік кәсіпкерлерге қаржылық қолдау көрсетумен қатар, оларға халықаралық деңгейде тәжірибе алмасуға және өз идеяларын таратуға мүмкіндік береді. Доктор Билл Дрейтонның пікірінше, Ashoka сияқты ұйымдар әлеуметтік инновацияларды кеңінен таратуда маңызды рөл атқарады. Ashoka қолдаған жобалардың бірі – Kiva, онлайн-платформа арқылы шағын кәсіпкерлерге қаржы жинауға мүмкіндік беретін инновациялық шешім.

Скандинавия елдері де әлеуметтік кәсіпкерлікті қолдау бойынша көшбасшылардың бірі болып табылады. Мысалы, Швецияда әлеуметтік кәсіпорындар үкімет тарапынан салықтық жеңілдіктер мен қаржыландыру алады. Бұл елде әлеуметтік кәсіпкерлік әлеуметтік мәселелерді шешудің басты құралы ретінде қарастырылады. Швециядағы Samhall әлеуметтік кәсіпорны ерекше қажеттіліктері бар адамдарды жұмыспен қамтып, олардың еңбек нарығындағы мүмкіндіктерін арттыруға бағытталған.

Азия елдерінде, әсіресе Жапония мен Оңтүстік Кореяда, әлеуметтік кәсіпкерлікті қолдау бағдарламалары мемлекеттік және жеке секторлардың ынтымақтастығы арқылы жүзеге асырылады. Мысалы, Оңтүстік Кореядағы Social Solidarity Bank әлеуметтік кәсіпкерлерге төмен пайыздық несиелер беріп, олардың тұрақтылығын қамтамасыз етеді.

Қазақстан үшін осы халықаралық тәжірибелер маңызды сабақ бола алады. Мысалы, Grameen Bank үлгісі ауылдық жерлердегі экономикалық белсенділікті арттыруға көмектесе алады, ал Social Enterprise UK моделі әлеуметтік кәсіпкерлердің желісін құру үшін тиімді.

Қорыта айтқанда, халықаралық тәжірибе әлеуметтік кәсіпкерлікті қолдаудың әртүрлі тәсілдерін ұсынады. Бұл тәжірибелер көрсеткендей, тиімді қаржылық қолдау, құқықтық базаны нығайту және қоғамның санасын арттыру – әлеуметтік кәсіпкерлікті дамытудағы басты факторлар. Қазақстан мен басқа дамушы елдер осы үлгілерден үйреніп, өздерінің ұлттық ерекшеліктеріне сәйкес бейімдей алады. Бұл қоғамның әлеуметтік мәселелерін шешуде маңызды қадам болмақ.

Әлеуметтік кәсіпкерлік – қоғамдағы маңызды мәселелерді шешу мен экономикалық тұрақтылықты қамтамасыз етудің ерекше тәсілі. Ол әлемнің көптеген елдерінде табысты қолданыста болып, экономикалық даму мен әлеуметтік игілікті үйлестірудің тиімді құралына айналды. Әлеуметтік кәсіпкерлер инновациялық шешімдер ұсынып, қоғамның өзекті мәселелерін шешуде алдыңғы шепте жүр.

Әлеуметтік кәсіпкерлікті дамытуда халықаралық тәжірибе ерекше маңызға ие. Grameen Bank, Ashoka, Social Enterprise UK және Samhall сияқты ұйымдар әлеуметтік кәсіпкерлікті қолдаудың әртүрлі модельдерін ұсынып, бұл салада жетістікке жетуге мүмкіндік береді. Бұл ұйымдардың тәжірибелері көрсеткендей, қаржылық қолдау, құқықтық негізді нығайту және қоғамның әлеуметтік мәселелерге деген саналы көзқарасын қалыптастыру – әлеуметтік кәсіпкерлікті дамытудағы маңызды факторлар.

Қазақстан үшін әлеуметтік кәсіпкерліктің дамуы экономикалық және әлеуметтік тұрақтылықты арттыруда үлкен рөл атқара алады. Әлемдік тәжірибені зерделей отырып, біздің елімізде ауылдық жерлерде микрокредит беру, ерекше қажеттіліктері бар адамдарды жұмыспен қамту және экологиялық жобаларды қолдау сияқты бағыттарды күшейтуге болады. Сонымен қатар, мемлекет тарапынан заңнамалық қолдау мен салықтық жеңілдіктерді енгізу арқылы әлеуметтік кәсіпкерлердің қызметін жеңілдету қажет.

Қорыта айтқанда, әлеуметтік кәсіпкерлік – қоғамның ең өзекті мәселелерін шешудің инновациялық тәсілі. Бұл сала әлемдік тәжірибеде дәлелденгендей, ұзақ мерзімді перспективада тұрақты даму мен қоғамның әл-ауқатын арттыруға септігін тигізеді. Әлеуметтік кәсіпкерлікті қолдау тек кәсіпкерлердің ғана емес, бүкіл қоғамның ортақ міндеті.

Әдебиеттер тізімі

1. Yunus, M. (2007). *Creating a World Without Poverty: Social Business and the Future of Capitalism*. PublicAffairs.
2. Dees, J. G. (2001). *The Meaning of Social Entrepreneurship*. Duke University.
3. Drayton, W. (2006). *Everyone a Changemaker: Social Entrepreneurship's Ultimate Goal*. *Innovations: Technology, Governance, Globalization*, 1(1), 80-96.
4. Social Enterprise UK. (2020). *Social Enterprise Explained: What It Is and Why It Matters*.
5. Hassan, S., & Kraus, P. (2020). *Sustainability in Social Enterprises: Strategies and Challenges*. *Sustainability*, 12(5), 1807.
6. Grameen Bank. (2021). *Annual Report*.
7. Samhall. (2022). *Inclusion Through Work: A Swedish Model*.
8. Ashoka Foundation. (2023). *Empowering Social Entrepreneurs Worldwide*.
9. OECD. (2021). *Social Entrepreneurship and Innovation: Trends and Policy Implications*.

Қазақстан Республикасында сақтандыру қызметін ұйымдастыруды жетілдіру мәні және кейбір мәселелері

А.А.Түлебаев

«Менеджмент» мамандығы бойынша 1 курс магистранты

a.tulebayev123@gmail.com

I. Жансүгіров атындағы Жетісу университеті, Талдықорған қаласы

Түйіндеме: Қазақстан Республикасында сақтандыру қызметін ұйымдастыруды жетілдіру — экономикалық тұрақтылықты қамтамасыз ету және халықтың қаржылық қауіпсіздігін арттыру үшін маңызды қадам болып табылады. Бұл қызметтің тиімділігі мемлекеттік экономика мен әлеуметтік қорғауды нығайтуға, сондай-ақ халықтың сақтандыруға деген сенімін арттыруға мүмкіндік береді. Алайда, сақтандыру нарығындағы бірқатар мәселелер, атап айтқанда, заңнамалық базаның жетілдірілмеуі, сақтандыру мәдениетінің төмендігі, ақпараттық ашықтықтың болмауы және сақтандыру компанияларының қаржылық тұрақтылығы мәселелері сақтандыру секторын дамытуға кедергі келтіреді. Осы проблемаларды шешу мақсатында сақтандыру қызметін басқаруды және қадағалауды жетілдіру, жаңа технологияларды енгізу, сақтандыру компанияларының қызметін тиімді бақылауды күшейту маңызды болып табылады. Жаңа тәсілдер мен халықаралық тәжірибелерді ескере отырып, сақтандыру қызметін ұйымдастыру жүйесін жетілдіру экономиканың тұрақты дамуына және халықтың өмір сүру сапасын арттыруға үлкен әсерін тигізеді.

Кілт сөздер: сақтандыру қызметі, нарықтық экономика, бизнес, цифрландыру, қаржылық сауаттылық.

Сақтандыру қызметі қоғамдағы өндірістік қатынастардың көне формаларының бірі ретінде қолайсыз, болжамбайтын жағдайлардың ықтималды сипатының болуынан көрінеді.

Қазіргі жаһандану жағдайында сақтандыру қызметінің өзіндік ерекшелігін ескере отырып, оны заманауи ұйымдастырудың маңыздылығы артуда.

Осыған байланысты ҚР қолданыстағы сақтандыру бойынша заңнаманы жетілдіру осы саладағы қызметтерді ұйымдастырудың және сақтандыру қатынастарына қатысушылар